

**MANAGEMENT AND ECONOMICS
SCIENTIFIC RESEARCH JOURNAL**

**MENEJMENT VA IQTISODIYOT
ILMIY-TADQIQOT JURNALI**

**НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ
ЖУРНАЛ МЕНЕДЖМЕНТА И ЭКОНОМИКИ**

MUNDARIJA

Шарипов К.А., Хотамов И.С.	Основные направления развития «зелёной» энергетики в Узбекистане.....	2
Хашимов Б.А., Ахмедов Х.Д., Махкамова С.Г.	Совершенствование учета поступления и выбытия нематериальных активов по договору обмена в нефтегазовой отрасли Республики Узбекистан.....	10
Narbayev Sh.K., Sadullayev S.N.	Dehqon xo'jaliklarida yerdan foydalanish samaradorligining o'zgarish tendensiyalari.....	20
Nosirova N.J.	Reklama – marketing kommunikatsiyasining biznesga ta'siri.....	26
Samadov A.N.	Innovative Service Marketing: Russian Experience.....	34
Temirov A.A.	Prospects for digitalization of corporate governance in corporate structures of the Republic of Uzbekistan.....	42
Sobirov A.A.	Sanoat klasterlari – sanoat salohiyatini oshirishning strategik yo'nalishi sifatida.....	51
Rajabov N.R., Adilova M.T., Xasanova N.N.	Mintaqalar iqtisodiy-ekologik barqaror rivojlanishining tashqi va ichki tahdidlari.....	60
Azlarova M.A.	Waste management activities and methods.....	71
Кадирова И.Б.	Анализ состояния и тенденций развития свободных экономических зон в Республике Узбекистан.....	74
Fozilova F.K.	Importance of children's financial education and behavior	78
Фарходова Ш.Ш.	Новые тенденции развития современного менеджмента в цифровой экономике: проблемы и решения.....	83
Ostanaqulov X.M.	Sun'iy intellekt va avtomatlashtirishning iqtisodiy ta'siri: O'zbekiston misolida.....	87
Karrieva Y.K.	Ways of development of innovative logistics in Uzbekistan	95
Masharipova Sh.A.	Transport-logistika klasterlari faoliyati bo'yicha xorij tajribasi va uni O'zbekistonda qo'llash imkoniyatlari.....	100
Xudayberdiyev O'.E	Mamlakatda qoramolchilik mahsulotlari marketingini rivojlantirish yo'nalishlari.....	111
Каримов В.А.	Қишлоқ хўжалиги маҳсулот ишлаб чиқаришида қишлоқ хўжалиги техникаларининг аҳамияти	116
Qahhorov Sh.G'.	O'zbekiston tijorat banklarining "muammoli kreditlari"	122
Муратов Ф.Д.	Конституция: ижтимоий адолатнинг кафолати.....	125
Karimova S. T.	Konstitutsiya – ishonchli kelajak va farovon hayot Qomusi	131
Arziqulov E.A.	Konstitutsiya farovon taraqqiyotimiz garovi.....	137
Azim Davron.	Jadid matbuoti: Ismoil Gasprali va Hamza Hakimzoda.....	142
Baxanurov O. O.	Digital Currencies and Central Banks: An Analysis from a National Economic Security Perspective	148
Akbarov Sh.X.	Raqamli texnologiyalarni qo'llash orqali korxonalarda HR menejment tizimini takomillashtirish ("O'zbekiston temir yo'llar" AJ misoolida)	155
Kodirov S.Q.	Logistika va Iqtisodiyot	160

KONSTITUTSIYA – ISHONCHLI KELAJAK VA FAROVON HAYOT QOMUSI

Karimova Sadoqat Tohirovna

*Toshkent Menejment va iqtisodiyot Instituti,
Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrası dotsenti*

Annotatsiya. Mazkur maqolada mamlakatimizda olib borilayotgan keng ko'lamli islohotlar markazida ekanligi, inson manfaati, uning huquq va erkinliklarini ta'minlash maqsadi turishi yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Konstitutsiya, xalqaro tashkilotlar, harakatlar strategiyasi, ijtimoiy davlat, tenglik.

Annotation. This article reveals that at the center of the large-scale reforms carried out in our country is the goal of ensuring the interests of people, their rights and freedoms.

Key words: Constitution, international organizations, action strategy, social state, equality.

Аннотация. В данной статье раскрывается, что в центре проводимых в нашей стране масштабных реформ находится цель обеспечения интересов людей, их прав и свобод.

Ключевые слова: Конституция, международные организации, стратегия действий, социальное государство, равенство.

Kirish. Yangi O'zbekistonni barpo etish jarayoni mavjud huquqiy bazani, aynan Asosiy qonunimizni tubdan qayta ko'rib chiqish va takomillashtirishni hayotning o'zi taqozo etgani hech kimga sir emas. Bu borada huquqshunoslar, olimlar, mutaxassislar, ekspertlar, muhimi, butun xalqimiz ijodiy tafakkurining bebaho mahsuli sifatida yaratilgan Konstitutsiyaviy qonunning eng asosiy jihatlariga yana bir bor e'tibor qaratishni o'rinli, deb bildik. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning 1-moddasida "O'zbekiston — ijtimoiy davlat" [1] tamoyili mustahkamlanganligini alohida aytish zarur.

Bosh qomusda davlatning ijtimoiy sohadagi majburiyatlari bilan bog'liq normalar 3 barobarga ko'paytirilib,

aholining ijtimoiy jihatdan ehtiyojmand toifalarini uy-joy bilan ta'minlash bo'yicha davlatning majburiyatlari, mehnatga haq to'lashning eng kam miqdorini belgilashda insonning munosib yashashini ta'minlash hisobga olinishi, kafolatlangan tibbiy yordam, davlatning ta'limning barcha shakllariga g'amxo'rlik qilishi va o'qituvchi maqomi Konstitutsiya darajasida mustahkamlanganligi yuksak ahamiyatga molik.

Ma'lumki, davlatlarning doimiy do'stlikka asoslangan munosabatini rivojlantirish hamda jahon va mintaqada darajasida tinchlikni ta'minlash xalqaro munosabatlarning dolzarb masallari sanaladi. Shu ma'noda, yangi tahrirdagi Konstitutsiyamiz 18-moddasida O'zbekiston Respublikasi davlatlar va xalqaro tashkilotlar bilan

ikki va ko'p tomonlama munosabatlarni har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan tinchliksevar tashqi siyosatni amalga oshirishi qat'iy belgilanayotganligini ta'kidlash zarur. Qayd etish joizki, tinchliksevar siyosat deganda, davlatlarning siyosiy-iqtisodiy va ijtimoiy tizimlari va ularning rivojlanish darajasidan qat'i nazar, erkinlik, tenglik, adolat va insonning asosiy huquqlarini hurmat qilish, davlatlar va xalqlar o'rtasida tinchlikni mustahkamlash tushuniladi. [2],

Konsitutsiyaning 21-moddasida "Hech kimga uning roziligisiz qonunchilikda belgilanmagan majburiyat yuklatilishi mumkin emas", degan normaning mustahkamlanayotgani ham o'ta muhim ahamiyatga ega. Mazkur norma jismoniy va yuridik shaxslar faqat Konstitutsiya va qonunchilik hujjatlarida majburiy etib belgilanganidan tashqari, boshqa biror-bir majburiyatni bajarishga burchli emasligini, davlat organlari va ularning mansabdor shaxslari ham ularga qo'shimcha majburiyatlarni yuklash vakolatiga ega emasligini anglatadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Bu esa amaliyotda ayrim holatlarda uchrab turadigan biror-bir qonunda ko'rsatilmagan majburiyat yoki ma'lum vazifani (masalan, jamoat ishlariga jalb qilish, ish vaqtidan tashqari yoki dam olish kunlari ishlash) tashkilot rahbari tomonidan xodimga yuklash kabi salbiy holatlarga qat'iy chek qo'yadi. Ta'kidlash lozimki, dunyodagi barcha o'zbeklar o'zaro madaniy aloqalarni saqlab qolish maqsadida chet elda taxminan 500 dan ortiq o'zbek milliy-madaniy markazlari faoliyat yuritadi. Shundan kelib chiqib,

yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning 23-moddasida "Davlat xorijda yashayotgan vatandoshlar bilan aloqalarni saqlab qolish hamda rivojlantirish to'g'risida xalqaro huquq normalariga muvofiq g'amxo'rlik qiladi", degan norma belgilandi. Bu chet elda yashayotgan, ishlayotgan, ta'lim olayotgan yurtdoshlarimizning O'zbekiston bilan doimiy aloqada bo'lishiga, tili, madaniyati, urf-odatlar va an'analarini saqlab qolish hamda rivojlantirishga, o'zlarining tarixiy Vatani — O'zbekiston obro'sini yanada oshirishga o'z hissasini qo'shishlariga xizmat qiladi. Ayonki, yashash huquqi har bir insonning ajralmas va tabiiy huquqi bo'lib, u mamlakatda o'lim jazosini belgilash, tayinlash va ijro qilishni inkor etadi. O'lim jazosi eng og'ir jinoiy jazo bo'lib, u qo'llaniladigan deyarli barcha davlatlarda o'ta og'ir, inson hayotiga qasd qiladigan jinoyatlar uchungina ko'zda tutilgan.

Yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning 25-moddasida "O'zbekiston Respublikasida o'lim jazosi ta'qiqlanadi" degan norma mustahkamlandi. Shu o'rinda aytish kerak, 1994-yili qabul qilingan Jinoyat kodeksidagi 33 ta modda bo'yicha o'lim jazosi tayinlanishi mumkin edi. Keyinchalik jinoiy jazolar liberallashtirilib, 2008-yilgacha qonunchilikka muvofiq ikki turdagi jinoyat, ya'ni javobgarlikni og'irlashtiradigan holatlarda qasddan odam o'ldirish va terrorizm jinoyatlarini sodir etganlik uchun o'lim jazosi qoldirilgan. 2008-yil 1-yanvardan barcha jinoyatlar uchun o'lim jazosi bekor qilingan. Konstitutsiyaga kiritilgan o'zgartish nafaqat o'lim jazosini bekor qilishni, balki qat'iy ravishda

O'zbekistonda o'lim jazosi ta'qiqlanishi va qayta tiklanmasligini ko'zda tutadi.

Konstitutsiyaga bu norma kiritilishi O'zbekistonning insonparvarlik g'oyalariga sodiqligini namoyon etadi, ijtimoiy-siyosiy hayotimizda o'lim jazosini qaytarish bo'yicha har qanday tashabbusga barham beradi. Pirovardida esa har bir insonning, hatto, u jinoyat sodir etgan bo'lsa ham, yashash huquqining kafolatlanishiga xizmat qiladi. Haqiqatan ham, o'lim jazosi muayyan darajada jinoyatchilikning oldini olishga xizmat qiladi. Ammo bu oxirgi yechim emas. Masalan, o'lim jazosi qo'llandi deylik, lekin uning salbiy jihatlari ham bor. Suddagi xatolik sababli aybsiz bo'lgan shaxslarning o'limga hukm qilingan holatlari ham ko'plab topiladi. Bunga o'tgan asrning o'ttizinchi yillarini misol keltirsa bo'ladi. Masalan, Qodiriy, Cho'lpon, Elbek, Fitrat va boshqa yurtdoshlarimiz qatag'on qurboni bo'lgandan keyin, oqlanyapti. Buni ortga qaytarib bo'lmaydi.

Gumon qilinuvchi, ayblanuvchi, sudlanuvchi va mahkumning huquqiy himoyasini ta'minlashda aybsizlik prezumpsiyasi muhim ahamiyatga ega. Shu bois, Konstitutsiyaning 28-moddasida gumon qilinuvchi, ayblanuvchi, sudlanuvchi va mahkumning huquqiy himoyasini kuchaytirishga qaratilgan quyidagi kafolat belgilandi: "aybdorlikka oid barcha shubhalar, agar ularni bartaraf etish imkoniyatlari tugagan bo'lsa, gumon qilinuvchining, ayblanuvchining, sudlanuvchining yoki mahkumning foydasiga hal qilinishi kerak". Aytish lozimki, muayyan jinoyat ishi bo'yicha surishtiruvchi, tergovchi tergov harakatlari, sud esa sud tergovi

orqali dalillar to'playdi. Ayrim holatlarda to'plangan dalillarni baholashda ularga nisbatan shubha paydo bo'lishi mumkin. Bunda, shubhalar ayblov tomonga ishlatilishi kerakmi yoki himoya foydasigami, degan savol yuzaga keladi. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyaga kiritgan ushbu norma bunday vaziyatda aybdorlikka oid barcha shubhalar gumon qilinuvchi, ayblanuvchi, sudlanuvchi va mahkumning foydasiga hal qilinishini qat'iy mustahkamlandi.

Natijalar. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning 32-moddasida "Qonuniy asoslarda O'zbekiston Respublikasi hududida bo'lib turgan har kim mamlakat bo'ylab erkin harakatlanish, turar va yashash joyini tanlash huquqiga ega, bundan qonunda belgilangan cheklovlar mustasno", degan norma ham kiritildi. Sir emaski, mamlakatimizning yaqin o'tmishida erkin harakatlanish huquqini asossiz cheklovchi qonunosti hujjatlari mavjud edi. Masalan, ba'zida fuqarolarimiz poytaxtga kelish uchun yo'llardagi nazorat postlaridan pasportsiz o'ta olmas edi, ularning bilim olishi, davolanishi, ishlashi yoki qarindoshlarini ko'rishi uchun poytaxtga kelib turishida ham qiyinchiliklar mavjud edi. Fuqarolarimizning xorijga chiqishi uchun esa ruxsatnoma (stiker) rasmiylashtirish talab etilardi. Bunday to'siqlarning aksariyati Harakatlar strategiyasi doirasida bartaraf etildi, xususan, yo'llarda nazorat postlari olib tashlandi, "propiska", xorijga chiqish uchun ruxsatnoma (stiker) rasmiylashtirish tartibi bekor qilindi. Bu esa O'zbekiston hududida bo'lib turgan har kim respublikaning xohlagan joyiga

borish, sayohat qilish, bilim olish, ishlash, tadbirkorlik qilishi imkoniyatini beradi. Huquqiy davlatning eng muhim vazifalaridan biri mulk huquqi daxlsizligini ta'minlash hamda mulkdor huquqlarini amalga oshirish va himoya qilish uchun zarur iqtisodiy-huquqiy shart-sharoitlar yaratishdan iboratdir.

Shu munosabat bilan yangi tahrirdagi Konstitutsiyaning 47-moddasida quyidagi normalar aks etmoqda: "Har kim uy-joyli bo'lish huquqiga ega. Hech kim sudning qarorisiz va qonunga zid tarzda uy-joyidan mahrum etilishi mumkin emas. Uy-joyidan mahrum etilgan mulkdorga uy-joyning qiymati hamda u ko'rgan zararlarning o'рни qonunda nazarda tutilgan hollarda va tartibda oldindan hamda teng qiymatda qoplanishi ta'minlanadi". Mazkur modda bilan uy-joy mulkdorlariga nisbatan ikki turdagi muhim konstitutsiyaviy kafolat belgilanmoqda: sud kafolati va uy-joy uchun kompensatsiya olish kafolati. Sud kafolati uy-joyga nisbatan mulk huquqi sud qarorisiz mahrum etilishiga yo'l qo'yilmasligini anglatadi.

Bu kafolat uy-joyga nisbatan mulk huquqi mulkdorning erki-xohishidan qat'i nazar, majburiy tarzda bekor bo'layotganda qo'llanilishi nazarda tutilgan. Bunda sud tomonidan mulk huquqining bekor bo'lishiga sabab bo'luvchi holatlar amaldagi qonun hujjatlari asosida obyektiv tarzda ko'rib chiqiladi. Mazkur tartib mulkdor har qanday holatda ham asossiz ravishda uy-joyidan mahrum etilmasligini kafolatlaydi. Ikkinchi kafolat mulkdorning iqtisodiy manfaatlari himoyasiga yo'naltirilganligi bilan e'tiborlidir. Mazkur norma qonunda belgilangan hollarda

va tartibda uy-joyidan mahrum etilgan mulkdorning shu uy-joy va yetkazilgan zarar uchun teng qiymatda kompensatsiya olishini kafolatlaydi.

Muhokama. Bu normaning kiritilishi uy-joy mulkdori huquqlarini kafolatli ta'minlashga, uy-joylarni noqonuniy olib qo'yilishi bilan bog'liq nizoli holatlarning oldini olishga, sud himoyasini kengaytirishga xizmat qiladi. Konstitutsiyada davlat organlari tomonidan insonga nisbatan qo'llaniladigan huquqiy ta'sir choralari mutanosiblik prinsipiga asoslanishi va qonunlarda nazarda tutilgan maqsadlarga erishish uchun yetarli bo'lishi aniq belgilanmoqda. Qayd etish lozimki, qabul qilinayotgan qonunlarning asosiy maqsadi inson, uning huquq va erkinliklarini ro'yobga chiqarish va himoya qilishdan iborat bo'lib, kimgadir ortiqcha majburiyat yoki xarajat yuklamasligi kerak. Aksincha, qonunlar insonlar og'irini yengil qilib, turmush tarzi farovon kechishini ta'minlashi lozim. Lekin, qonunda shaxsga nisbatan uning harakatiga mutanosib bo'lmagan huquqiy ta'sir choralari qo'llanilsachi?

Bunday holatni quyidagi misolda ko'rib chiqamiz. Deylik, fuqaroning ipoteka kreditidan 3 million so'mlik uch oylik qarzi bor. Amaldagi qonunchiligimizga ko'ra, bank qarzdorni sudga beradi. Lekin bu masalada da'vo arizasi 3 million so'm, ya'ni real qarz bo'yicha emas, balki kreditning to'lanmagan qismiga, deylik, 250 million so'mga nisbatan beriladi. Sud arizani ko'rib chiqib, qarzdordan 10 million so'mdan ortiq davlat boji undirish va shartnomani bekor qilish bo'yicha qaror qabul qiladi. 3 million so'mni to'lay olmagan fuqaro 10 million davlat

bojini qanday to'laydi? Bu misoldan ko'rish mumkinki, sud qo'llagan huquqiy ta'sir chorasida maqsadga erishish uchun yetarli va mutanosib emas. Shu nuqtai nazardan, bu qoida davlat idoralarining o'z vazifalarini inson huquqlariga rioya qilgan holda amalga oshirish imkoniyatini kengaytiradi hamda insonga qo'llaniladigan huquqiy ta'sir choralari ko'zlangan qonuniy maqsadga erishish uchun mos va yetarli bo'lishini ta'minlashga xizmat qiladi.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev 2022-yil 20-iyunda Konstitutsiyaviy komissiya a'zolari bilan uchrashuvda "Konstitutsiyaviy sud faoliyatini yanada takomillashtirish, fuqarolar va yuridik shaxslarning muayyan ishda sud tomonidan ularga nisbatan qo'llanilgan qonunning Konstitutsiyaga mosligini tekshirish haqidagi shikoyatlarini ko'rib chiqish Konstitutsiyaviy sudning vakolati sifatida Konstitutsiyada aks ettirilishi lozim" [3]ligini ta'kidlagan edi. Shu nuqtai nazardan kelib chiqib, yangi tahrirdagi Bosh qomusimizning 133-moddasiga fuqarolar va yuridik shaxslar, agar sud orqali himoya qilishning boshqa barcha vositalaridan foydalanib bo'lingan bo'lsa, sudga ko'rib chiqilishi tugallangan muayyan ishda sud tomonidan o'ziga nisbatan qo'llanilgan qonunning Konstitutsiyaga muvofiqligi to'g'risidagi shikoyat bilan O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy sudiga murojaat qilishga haqli ekanligiga oid maxsus norma kiritildi.

Fuqarolar va yuridik shaxslarning Konstitutsiyaviy sudga murojaat qilish huquqi Belgiya, Vengriya, Germaniya, Latviya singari xorijiy davlatlar konstitutsiyasida ham belgilangan. Fuqarolar va yuridik shaxslarga Konstitutsiyaviy sudga murojaat qilish huquqi berilayotganligining ahamiyati shundaki, Konstitutsiyaga zid bo'lgan qonunlar amaliyotda qo'llanilayotgan bo'lsa, ularning Konstitutsiyaga muvofiqligini vaqtida ta'minlashga, Konstitutsiyaga nomuvofiq qonunlar bilan kelgusida boshqa shaxslar huquqlari buzilishining oldini olishga, Bosh qomus ustunligini ta'minlashga, Konstitutsiyaviy sud faoliyatini yanada takomillashtirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, har bir inson davlatimiz rahbarining **"Hech kim hech qachon unutmasligi kerak: qanchalik qiyin bo'lmasin, qancha mablag' va imkoniyat talab etilmasin, O'zbekistonning bironta fuqarosi o'z holiga tashlab qo'yilmaydi"**, degan qat'iy irodasi ijobatiga guvoh bo'lmoqda. Hayotimizning barcha jabhalarida, odamlar qalbida, ongu shuurida namoyon bo'layotgan mehr-oqibat, muruvvat, bag'rikenglik kabi fazilatlar va yurtdoshlarimizning ertangi kunga yuksak ishonchi buni to'la tasdiqlaydi. Yangilangan Konstitutsiya o'z mazmun-mohiyati va qamrovi bilan nafaqat bugungi kun, balki mamlakatimizning kelgusi taqdiri uchun ham hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. <https://lex.uz/docs/-6445145>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan 2017- yil 19-sentabr kuni Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 72-sessiyasi. <https://president.uz/oz/lists/view/1063>.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev tomonidan 2022-yil 22-iyun kuni komissiya a'zolari bilan uchrashuv /<https://president.uz/oz/lists/view/1063>.

Ingliz tili muharriri: Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi
Musahhih: Vahobova Marfua Mirkamalovna
Sahifalovchi va dizayner: Zoirov Sardor Ziyodin o'g'li

2024. 1-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda **"Management and Economics Scientific Research Journal"** jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El. pochta: journals@timeedu.uz

Tel.: +998 95 651 90 00

"Management and Economics Scientific Research Journal" jurnali 19.09.2024-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 404368-son reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. Litsenziya raqami: C-5669639
PNFL: 308906510

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yakkasaroy tumani
Shota Rustaveli ko'chasi, 114